

Ks. prof. zw. dr hab. Krzysztof Konecki

Recenzja pracy doktorskiej ks. mgra Macieja Przybyłaka *Prywatne modlitwy eucharystyczne w posoborowej odnowie liturgicznej. Studium teologiczno-liturgiczne* napisanej pod kierunkiem o. prof. UAM dra hab. Kazimierza Lijki w ramach seminarium naukowego z liturgiki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

Wprowadzenie

Dzieło posoborowej odnowy liturgicznej, nie mającej równej sobie w całej dotychczasowej historii Kościoła zasadza się na reformie ksiąg liturgicznych. Nie ma bowiem reformy liturgii bez odnowy tekstów liturgicznych i obrzędów. Same jednak nowe obrzędy i nowe teksty liturgiczne nie wprowadzą nowego stylu w duszpasterstwie. Nie działają one automatycznie. Potrzebna jest zmiana mentalności u wiernych i nowa motywacja uczestnictwa w liturgii. Powyższe założenia mają szczególne uzasadnienie w odniesieniu do duszpasterstwa liturgicznego związanego ze sprawowaniem Eucharystii. Eucharystia to pulsujące serce wiary katolickiej – stąd nieustanny proces i zarazem potrzeba, także w wymiarze naukowym, stale nowego, świeżego naświetlania tego faktu.

W Eucharystii mszalnej centralną i kulminacyjną część całej akcji liturgicznej stanowi Modlitwa eucharystyczna, czyli modlitwa dziękczynienia i uświęcenia. W swej treści odnosi się ona zarówno do Boga, jak i człowieka. Mówi o jego godności, powołaniu i o ostatecznym celu człowieka, jakim jest jego przeobstwienie i życie na wieki w chwale nieba. Dlatego bardzo potrzebne są badania naukowe dotyczące nie tylko treści teologicznej tekstów eucharystycznych, ale także ich wymiaru antropologicznego, pozwalające lepiej zobaczyć obraz człowieka w liturgii, dla którego w głównej mierze jest ona sprawowana. Studium anafor Kościoła, ich geneza, rozwój, struktura a przede wszystkim zawartość teologiczna wpisało się już na stałe w prace badawcze nauk liturgicznych. Odnowa liturgii zapoczątkowana przez Sobór Watykański II, która w szczególny sposób swym zasięgiem objęła także eucharystię, stanowiła dodatkowy impuls do podejmowania tego rodzaju poszukiwań. Dotyczy to także fenomenu prywatnych anafor opracowanych bez aprobaty władzy kościelnej, na użytek i „potrzeby własne”, które po zakończeniu Soboru Watykańskiego II wyrastały

w środowiskach lokalnych Kościołów zachodnich jak przysłowiowe „grzyby po deszczu”. W ten sposób euhologiczne teksty pochodzenia prywatnego stały się awangardą oddolnej reformy liturgicznej. Należy zauważyć, że jest to ważny, ciekawy i zarazem mało znany rozdział historii posoborowej odnowy liturgicznej wspólnot lokalnych na Zachodzie, będący przejawem pośpiesznie i niewłaściwie odczytanych sygnałów reformy tekstów liturgicznych. Ukazuje także pośrednio szkodliwość, a nawet absurdalność daleko idącej i niczym nie ograniczonej, fałszywie pojętej kreatywności liturgicznej.

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa ma charakter nowatorski, ponieważ nie istnieją żadne publikacje, które całościowo ujmowałyby poruszaną problematykę. Stąd podjęty temat badań nad fenomenem prywatnych modlitw eucharystycznych nie tylko wyciska na opracowaniu znamię oryginalności, ale jest tym „czymś” co nadaje jej status rozprawy doktorskiej. Ponadto recenzowana praca jest wypełnieniem luki, jaka istnieje na polskim gruncie badawczym nauk liturgicznych, jeśli chodzi o fenomen prywatnych anafor. Brak zainteresowania tą problematyką wynika najprawdopodobniej stąd, iż stosowanie podczas liturgii nieautoryzowanych modlitw eucharystycznych w Kościele w Polsce nigdy nie miało miejsca. Wiąże się to zapewne ze stylem wprowadzenia odnowy liturgicznej w Polsce różnej od tej w krajach zachodnich. Podjęty przez Doktoranta temat rozprawy *Prywatne modlitwy eucharystyczne w posoborowej odnowie liturgicznej. Studium teologiczno-liturgiczne* jest nie tylko ciekawy i nowatorski, ale także złożony i trudny. Na początek pragnę wyrazić uznanie dla zmysłu i realizacji tej pracy. Dotyczy ono zarówno jej strony teoretycznej jak i praktycznej.

Problem i problematyka pracy

Licząca 301 stron tekstu rozprawa opracowana została zgodnie z wymogami i zasadami sztuki edytorskiej. W aspekcie strukturalnym składa się ze spisu treści, wykazu stosowanych skrótów, bibliografii, wstępu, podzielonych na paragrafy czterech rozdziałów problemowych, zakończenia, aneksu oraz streszczenia w j. angielskim. Spójną strukturę tworzą następujące rozdziały:

- Powstawanie i zarys historyczny zjawiska prywatnych modlitw eucharystycznych;
- Zastosowanie liturgiczne prywatnych modlitw eucharystycznych;
- Struktura prywatnych modlitw eucharystycznych;
- Wybrane zagadnienia teologiczne i społeczne prywatnych modlitw eucharystycznych.

Podkreślając korzyści wynikające z przyjęcia takiej struktury pracy chciałbym jednocześnie zaznaczyć, że Autor wykorzystał w pracy bardzo bogatą bibliografię. Jej wykaz umieszczony na 14 stronach maszynopisu jest dowodem dobrej znajomości źródeł, tj. dokumentów soborowych, wypowiedzi papieży, ksiąg liturgicznych itp.

Przede wszystkim zaś Doktorant zaprezentował bardzo bogaty, podstawowy materiał źródłowy służący opracowaniu zagadnienia, jakim jest zbiór ponad 200 tekstów prywatnych nieautoryzowanych modlitw eucharystycznych zredagowanych w języku niemieckim, francuskim, angielskim, hiszpańskim, niderlandzkim, włoskim i łacińskim. Należy podkreślić, że materiał źródłowy w dużej części w Polsce jest niedostępny. To oznacza, że dotarcie do niego oraz jego studium wymagało od Autora sporego wysiłku intelektualnego oraz organizacji czasu. Oprócz bibliografii źródłowej w wykazie znajdujemy bogaty zbiór literatury przedmiotu oraz literatury pomocniczej. Przegląd bibliografii pozwala też ocenić spektrum problemów interesujących Autora, stanowiąc zarazem cenną wskazówkę dla wszystkich zainteresowanych.

We Wstępie do niniejszej pracy (s. 27) Doktorant jasno nakreślił cel rozprawy. Celem pracy jest generalne przedstawienie zjawiska prywatnych modlitw eucharystycznych powstałych głównie w krajach zachodnich, poprzez pokazanie genezy i historii, także ukazania licznych stron pozytywnych i negatywnych zebranych tekstów eucharystycznych. Fenomen, ten jak wiadomo wymknął się z pod kontroli wielu konferencjom episkopatu i stał się jednym z przykładów nadużyć w dziedzinie odnowy liturgii. Szkoda, że Autor nie ukazał we Wstępie wyraźnie problemu dysertacji i nie określił głównego pytania badawczego. Wiadomo przecież, że cel rozprawy nie jest tym samym co problem badawczy.

Zamierzony przez Doktoranta cel został zrealizowany w czterech rozdziałach tej rozprawy. W pierwszym Autor przedstawia najpierw historyczny kontekst zjawiska nieautoryzowanych anafor. Następnie naświetla samo pojęcie „prywatnych modlitw eucharystycznych” oraz na czym polega prywatność tego zjawiska i jakie jest jego znaczenie. W końcu wskazuje na wiele bezpośrednich przyczyn redagowania i nieautoryzowania tego rodzaju tekstów eucharystycznych związanych z niekoniecznie dobrze rozumiana liturgiczną kreatywnością.

Drugi rozdział traktuje o szeroko pojętych liturgicznych zastosowaniach nieautoryzowanych tekstów mszalnych. Najpierw wymienia autorów tekstów a następnie pisze o szerokim gronie ich adresatów, którymi byli głównie dzieci.

Trzeci rozdział omawia strukturę anafor, które od samej starożytności mają określoną budowę. Doktorant szeroko prezentuje dyskusję prowadzoną wokół struktury nowych redakcji tekstów, zarówno tę w kongregacji ds. Kultu Bożego jak i w gronie liturgistów i teologów. Zauważa, że autorzy nowych kompozycji odeszli od ustalonych schematów i reguł wypłynęli na szeroka dowolność przez co nie ustrzegli się przed błędami i defektami strukturalnymi.

Czwarty rozdział porusza niektóre zagadnienia szczegółowe, które pojawiły się w fenomenie prywatnych modlitw eucharystycznych. Głównie chodzi o błędy teologiczne, przed którymi nie obroniły się niektóre kompozycje.

Strona formalna pracy

Rozprawa jest przygotowana starannie. Autor zgodnie z wymogami wprowadza w każdy rozdział (z wyjątkiem pierwszego, dlaczego?), dokonuje podsumowań i poprawnego wnioskowania. Jest rzetelny w prezentacji materiału naukowego. Praca jest napisana językiem czytelnym, a jej lektura nie odstrasza czytelnika i nie nudzi. Bibliografia jest rzeczowa, zawiera priorytetowe pozycje i jest metodologicznie starannie sporządzona. Na uwagę zasługują przypisy, które są dobrze zrobione i dobrze dokumentują omawiane zagadnienie. Zdarzają się takie, w których Autor prowadzi własne refleksje, co podnosi poziom naukowego opracowania. Trzeba podkreślić, że jest to rozprawa dobrze i solidnie przygotowana, i jasno wyrażająca tematykę, jaka w niej została zawarta. Ponieważ ma to być krytyczne omówienie tej dysertacji, pozwalam sobie na następujące uwagi czy sugestie, choćby z tego względu, że obecnie większość prac doktorskich jest wydawana drukiem.

- Na niekorzyść rozprawy przemawia fakt, iż Autor nie pofatygował się o dokładniejsze zaprezentowanie metod wykorzystanych w publikacji, ograniczając się tylko do wzmiankowania metody analizy (zob. s. 29). Tymczasem w opracowaniu należało wymienić zastosowane inne metody i podać ich sposób realizowania.

- Zdaniem recenzenta w zakończeniu rozprawy należałoby bardziej zaprezentować i wyeksponować wyniki przeprowadzonego studium oraz nakreślić zarazem perspektywę dalszych poszukiwań badawczych w omawianej problematyce. Należało bardziej położyć akcent na wnioski jako rezultatu badań, niż na przypomnienie wcześniej wypowiedzianych tez.

- Streszczenie w języku angielskim jest wyjątkowo skromne w swojej treści, nie zawiera nawet tytułu rozprawy.

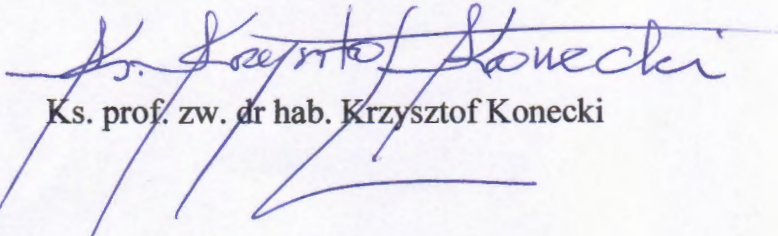
Zgłoszone przeze mnie wyżej zastrzeżenia, uwagi i sugestie nie zmieniają mego pozytywnego sądu, co do poprawności formalnej i merytorycznej strony tej pracy.

Wnioski końcowe

Uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej pracy stwierdzam, że rozprawa doktorska ks. mgra Macieja Przybyłaka *Prywatne modlitwy eucharystyczne w posoborowej odnowie liturgicznej. Studium teologiczno-liturgiczne* napisana pod kierunkiem o. prof. UAM dra hab. Kazimierza Lijki, jest wartościowym studium teologicznym z zakresu badań nad zjawiskiem powstania i rozwoju prywatnych i nieautoryzowanych przez władzę kościelną modlitw eucharystycznych w posoborowej odnowie liturgii. Autor wniósł niepodważalny wkład pracy w przygotowanie i naukowe udokumentowanie swego przedsięwzięcia. Zademonstrował wiele przejawów samodzielności badawczej i wystarczających kompetencji w

stawianiu i rozwiązywaniu problemów naukowych.

W myśl obowiązujących dyrektyw przedstawiona rozprawa w pełni odpowiada moim zdaniem wymogom stawianym pracom doktorskim. Wnoszę przeto wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza o dopuszczenie ks. mgra Macieja Przybyłaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. zw. dr hab. Krzysztof Konecki

Toruń-Włocławek, 5. 11. 2015 r.